

LA REBOTIGA

El 'benigne' Léon Degrell, paradigma del feixista

"Si tingués un fill, m'agradaria que fos com Degrelle", va dir Adolf Hitler sobre el feixista belga Léon Degrelle. Encisat pel règim nazi, va crear la Legió Valona, adscrita a les Waffen-SS. Després, el règim franquista el va refugiar fins a la fi dels seus dies, el 1994. Aquest sinistre personatge és el que Jonathan Littell va dissecar per aproximar-se a l'essència de la personalitat feixista. Fotografies i estudis li serveixen per girbar aquest opuscle, d'on va sortir el protagonista de la seva novel·la *Les benignes*.

El sec i l'humit. J. Littell. Trad.: P. J. Hernández i J. Fontcuberta. Quaderns Crema. 140 pàg. 17 euros

Lletres

Imatges de la literària memòria de Grass

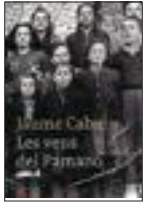
Els vuit fills, al voltant de la taula familiar, opinen sobre episodis de la vida de casa, una mena de *veu en off* de la curiosa càmera fotogràfica que, potser perquè va quedar afectada pels bombardejos de la Segona Guerra Mundial, pot mostrar tant imatges del passat com del futur. Sota aquesta proposta literària, el Nobel Günter Grass presenta la segona entrega de les seves memòries, que amb tanta polèmica per desvelar el seu passat a les SS, encetà a *Tot pelant la ceba*. Aquí crida l'atenció la duresa amb què l'autor —Günter, papi, el vell..., com li diuen els fills— es descriu com "un pare incapaç". Memòria i culpa.

La caixa dels desitjos. Günter Grass. Trad.: P. Estelrich. Edicions 62. 205 pàg. 21,50 euros

La guerra civil al Pallars darrere d'una fotografia

Sensació de la Fira del Llibre de Frankfurt de fa dos anys quan la literatura catalana va ser-ne la convidada, *Les veus del Pamano* és una de les millors novel·les de Jaume Cabré. I això és dir molt d'un autor en la bibliografia del qual consten obres com *La teranyina* i *Senyoria*, entre d'altres. Ara hi ha la possibilitat de gaudir en format econòmic d'aquest reguitzell de misèries i heroicitats a un poble del Pirineu pallarès que fa reaparèixer en forma de record la vida de la gent de la zona a partir de la innocent fotografia que Tina, una mestra d'una escola de Sort, pren d'un vell edifici escolar a punt de ser enderrocat.

Les veus del Pamano. Jaume Cabré. La butxaca. 622 pàgines. 12 euros

La mort que va caure del cel a Tarragona

Les dades de la incursió, l'hora de l'atac, els aparells (els Savoia S-81, els Junkers 52, hidroavions Heinkel), el nombre de bombes, les víctimes i els ferits amb cognoms, edats i domicilis, els edificis afectats

i l'import de les destrosses, els llocs on la gent va ser enterrada... són els continguts dels informes que, en 44 folis, va fer el periodista Lluís de Salvador dels bombardejos sobre Tarragona entre 1937 i 1939. Una exhaustivitat que hagués estat superior si els militars francesos de Voló no li haguessin perdut l'informe. De Salvador els va gairebé reconstruir. Esfereïdor l'atac del 19 de març de 1938: 16 morts i 40 edificis malmesos.

Quan la mort venia del cel. Lluís de Salvador i Andrés. Cossetània. 296 pàgines. 12 euros.

COLL I PUNYS

Epíleg

NARCÍS COMADIRA

Quan un festival com el World Voices o un congrés o un simposi qualsevol tenen lloc en una gran ciutat plena de temptacions de tota mena, aquesta ciutat no para mai de cridar-te. Sí, Nova York era allà fora i em cridava. Feia deu anys que no hi havia estat i tenia ganes de retrobar-la, de veure com havia canviat. La veritat és que la vaig trobar més vella i més bruta. Havien passat moltes coses, és clar. Havien caigut les torres bessones i ara la crisi planava amb un pes inesperat sobre la vella ferida. Obres, carrers aixecats, fum, i un trànsit confús, sorollós i intens. Tot el que fa deu anys em va semblar joventut i tensió ara ho veia marcat per les xacres de l'edat. Les autopistes d'accés a Manhattan des de Newark, el cinturó que volta la part alta de l'illa, els ponts, em mostraven el seu formigó fatigat i els seus ferros repintats innumerables vegades. Aquell esclat elèctric com de música de Gershwin que em va

Barri gitano de Perpinyà (França). / PERE DURAN

La construcció de la memòria

LLUÍS MUNTADA

Una educació francesa

Joan-Daniel Bezsonoff

L'Avenç

159 pàgines. 17 euros

André Malraux va escriure que "l'art és un anti-destí". Des d'aquesta perspectiva, moltes grans obres literàries (*L'Odissea*, *Els quaderns de Malte*, *L'educació sentimental*, *A la recerca del temps perdut*, *Les dones i els dies...*) expressen la necessitat atàvica de consignar les nostres ruptures vitals, les íntimes escissions d'un mateix. La memòria autobiogràfica, "registre del dolor" en paraules de Juan Benet, exalta les perplexitats d'una existència que, com totes les existències, en els seus inicis no s'havia concebut com a objecte literari sinó com a esclat vital. "Més m'estimo ser home que ser home de lletres", exclama Carles Riba. "He cometido el peor de los pecados/ que un hombre puede cometer. No he sido feliz (...)/ Mis padres me engendrarón para el juego/ arriesgado y hermoso de la vida (...)/ Los defraudé. No fui feliz (...)/ Mi mente/ se aplicó a las simétricas porfías/ del arte, que entreteje naderías", escriu Borges poc després de la mort de sa mare.

Una educació francesa és un llibre molt important per diversos motius però, sobretot, per aquesta triada de valors: per la seva força literària, vital i històrica. Amb aquesta crònica d'infantesa i joventut, Joan-Daniel Bezsonoff (Perpinyà, 1963) ratifica un gran vigor

literari centrat, tal com es mostra a *Les amnèsies de Déu* (2005) i *Els taxistes del tsar* (2007), a fondre en un mateix magma la història col·lectiva amb els intricats arabescos de la individualitat.

L'embrió d'aquest llibre de memòries es localitza en la sagacitat de Josep Maria Muñoz, director de *L'Avenç*, descobridor del filó d'una obra que ja preexistia en totes les potències de la singladura vital i literària de l'autor. La majoria dels capítols que integren l'obra van ser publicats a *L'Avenç*. I ara són editats en un llibre que, sumat als dos títols anteriors (*Pinyols d'aubercoc*, d'Emili Manzano i *Ellis Island*, de Georges Perec), perfila un catàleg identificador de la sensibilitat i qualitat literàries que defensa aquesta col·lecció editorial. Ordenats de manera conceptual, els diversos capítols del llibre permeten resseguir el periple vital i formatiu de l'autor. I cada apartat, equilibrant el relat objectiu amb la singularitat dels avatars personals, obre vastos espais interiors de la memòria de Bezsonoff. Així, es consignen els múltiples llocs on ha viscut l'autor: Briançon, Canes, Breisach am Rhein, Massy, Nils... I l'escriptura s'impregna de prosopopeies que transfiguren la realitat física dels llocs en una apropiació ja vital, desplegada a través d'un exuberant joc de superposicions entre passat i present. El lector (re)descobreix una època en què "el cinema feia somniar", "els gendarmes us demanaven la documentació amb la veu de Fernan-

del", "els cotxes tenien llums grossos", "tots els catalans [de la Catalunya del Nord] parlaven català" i a les benzineres es venia l'obra *Cartes del moli estant*. El relat del pas del temps troba les seves clefts: el permanent estat de literatura en què viu l'autor, les seves escoles d'infantesa i joventut, els seus estudis, els companys, els jocs, el divorci dels pares, l'aprenentatge del català amb els seus avis materns —en un acte de rebel·lió contra la voluntat del pare—, la relació de l'autor amb els diferents idiomes que estudia, amb el cinema, la filosofia, la política, la religió, el *Tour*, la música, els paisatges, les dones... Però *Una educació francesa* no es culmina en l'enumeració dels atributs d'un jo disgregat o merament cronològic sinó que, d'una banda, s'eleva permetent atènyer la realitat de molts catalans de la Catalunya Nord, allunyats dels altres catalans per una frontera doblement inexpugnable: el desconeixement. I, de l'altra, i aquesta és la gran conquesta narrativa del llibre, revela la naturalesa canviant del passat, sempre tan sensible a tots els moviments del present. Massy (l'Ítaca de Bezsonoff) és una d'aquestes ciutats invisibles que van mutant segons les vicissituds de qui l'estima. Massy, emblema de la memòria, més que un destí desitjat, és un destí ja inevitable, la construcció d'un record bell però sever, afaïçonat per la naturalesa irreversible del temps i de la vida. Una obra memorable sobre la construcció de la memòria.

excitar tant fa deu anys només es manifestava en l'agulla una mica quirúrgica del Chrysler. L'Empire State em semblava feixuc i matusser. Fins i tot el Seagram Building, l'obra mestra de Mies van der Rohe se m'apareixia carregada de vibracions funeràries. I l'Oyster Bar de la Grand Central Station brutejava sota les voltes catalanes de ceràmica vidriada de Guastavino. Fins i tot Smith & Wolensky, catedral de les hamburgueses, s'havia trivialitzat i turístitzat.

Era realment així? O era jo que havia envellit en aquells deu anys?

Vaig anar al Moma, al nou Moma, per veure les coses

noves de la ciutat i he de dir que si bé el nou edifici em va agradar per la seva senzillesa i falta de voluntat d'espectacle, per la seva servicialitat a la funció, per la claredat de la seva concepció i la discreció dels seus materials, vaig trobar a faltar aquell vell Moma, tan ple de l'esperit dels temps gloriosos de la modernitat de quan es va fundar. Allò s'havia esbravat i aquell magnífic edifici nou ara era un museu en les rutes turístiques de la cultura obligatòria.

I l'ampliació de Renzo Piano de la Morgan Library, exemplar en la seva contenció i delicadesa, s'havia menjat el vell jardí entranyable que unia els tres edificis dels Morgan, i donava al conjunt un no-sé-què detestable de museu modern.

La llibreria The Last Word, prop de la Columbia University, ja no existia. La llibreria de vell del carrer 47, on pescaven els homes savis, com deia un vell rètol, havia donat pas a una joieria més del carrer. Per sort, el lobby de l'hotel Algonquin estava igual. Els sofàs i els cambriers eren els mateixos i els lavabos feien la mateixa olor de sabó d'ametlles amargues. Els còctels eren iguals i mentre em consolava de tanta pèrdua amb un pertinent manhattan, el gat de Dorothy Parker es passejava arrogant i indolent sobre la moqueta.

I, és clar, el *kouros* del Metropolitan continuava al seu lloc, etern en aquell seu marbre rosat, amb els cabells trenats tan elegants i la cinta del cap i la del coll i la nuesa lluminosa del seu cos inoblidable.